



VÄSTRA TOLLSTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Ödeshögs församling

Ödeshögs kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2006

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VÄSTRA TOLLSTAD KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Ödeshögs församling

Ödeshögs kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Västra Tollstad kyrkogård	4
Kyrkogårdens omgivning	4
Västra Tollstad kyrka	5
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Källor	17
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	18
Förklaring till exempellistan	18
Utvärderingskarta	19
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården.
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner.
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

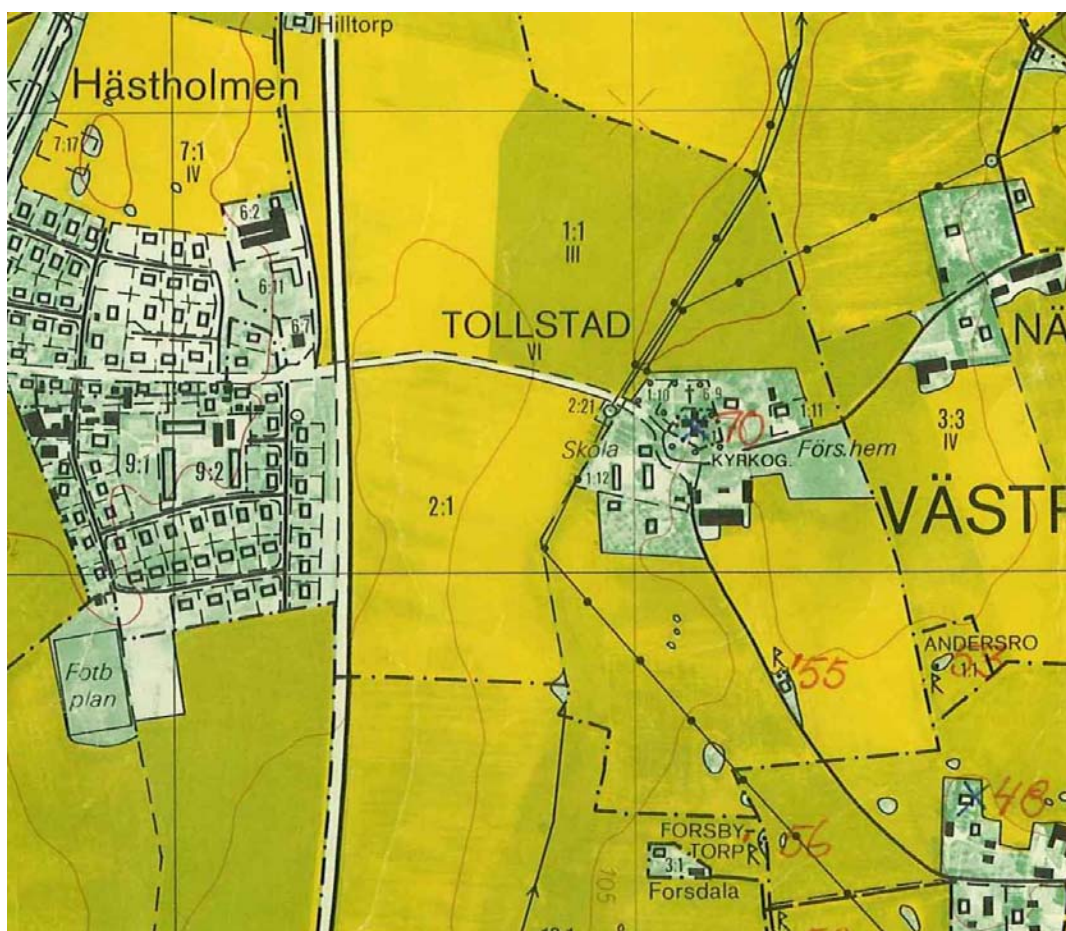
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands läns museum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.



Utsnitt ur häradsekonomska kartans blad 084 26 Västra Tollstad, 1983. De fastighetsgränser som är angivna runt kyrkan motsvarar inte kyrkogårdens utsträckning exakt, utan kyrkogården har en mer regelbunden utsträckning.

VÄSTRA TOLLSTAD KYRKOGÅRD

Västra Tollstads kyrka och kyrkogård ligger på östgötaslättens södra del öster om tätorten Hästholmen. Läget är mycket öppet. Kyrkomiljön omges av fullåkersbygd med byar i nordöst och sydöst.

Kyrkogårdens omgivning

Kyrkan och kyrkogården är belägna på en höjdsträckning i det för övrigt flacka landskapet. Vättern anas i väster och i norr tornar Omberg upp. Kyrkplatsen har kvar en prägel av sockencentrum med bl a två skolbyggnader. Den äldre skolan som är en tidstypisk panelad och rödfärgad tvåvåningsbyggnad från 1850 och den nya skolan, uppförd 1916, i en för tiden karakteristisk arkitekturstil med småspröjsade fönster och putsade fasader. Västra Tollstads prästgård var placerad i direkt anslutning till kyrkan. Den revs för drygt 10 år sedan. Den kvarvarande jordbruksbebyggelsen har tillhört prästgården och lönebostället. Öster om kyrkan nyuppfördes ett församlingshem 1964. Anton Riddarstad nämner i *Historiskt, Geografiskt och statistiskt lexikon öfver Östergötland* från 1877 att det har funnits två runstenar vid kyrkan, varvid den ena förkommit. Även den andra runstenen saknas numer. Det finns inga uppgifter om var den stod eller när den försvann från kyrkomiljön.



Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77 Hästholmen. Av kartan framgår kyrkogårdens oregelbundna form och trädkransen som går vidare runt kyrkoherdebostaden.

Västra Tollstad kyrka

Västra Tollstad är en medeltida sockenbildning och omnämns redan 1156 som *Tolfstadha*. Den äldsta kända kyrkan var uppförd av sten under 1100- eller 1200-talet. Det enda som återstår av den medeltida kyrkan är tornets bottenvåning, som vid en nybyggnation 1840-1843 sparades för att utnyttjas som sakristia. Den nya kyrkobyggnaden uppfördes efter ritningar av arkitekt Johan Carlberg och östgötabyggmästaren Abraham Nyström. Den förlades med koret i norr och tornet hamnade mitt på den östra fasaden. Exteriören fick ett för tiden typiskt utseende med vita putsade fasader, rundbågiga fönsteröppningar, ett relativt flackt sadeltak och tornet försågs med en låg fyrkantig lanternin. Långhustaket är täckt av svartmålad skivtäckt plåt och tornet med kopparplåt. Huvudingången förlades till den södra gaveln och en ingång finns även på den västra långsidan. Interiören fick även ett tidstypiskt utseende

med ett ljus och luftigt kyrkorum, vilket täcks av ett tunnvalv. Den största förändringen av kyrkorummet genomfördes 1926 efter ritningar av arkitekt Erik Fant, då korpartiets nuvarande utformning tillkom.

Kyrkogårdens historik

Uppgifter om kyrkogårdens historik har i huvudsak hämtats från Östergötlands läns museums topografiska arkiv och bibliotek. Uppgifter om äldre lantmäterikartor är hämtade från Lantmäteriets webbsida.

Lantmäterikartor över Tollstad by från 1639, 1694 och 1819 visar en kyrkogård med samma utsträckning som markerade fastighetsgränser för den äldre kyrkogården på ekonomiska kartan ovan – oregelbunden och flersidig. 1639 finns en ingång i väster, en i öster och en i norr. Ingångarna är ritade så att de troligen illustrerar stigluckor. På kartan från 1694 är västra ingången och östra ingången mot prästgården troligen desamma, men nu är det en ingång i söder istället för i norr. 1819 markeras inga ingångar, däremot finns det en symbol för byggnad i väster. Det kan vara en stiglucka som markeras på detta sätt, eller en regelrätt byggnad så som sockenmagasin.

Ett förslag till ny kyrkogård upprättades 1946 av trädgårdskonsulent Eric Lind. Den nya kyrkogården skulle ligga ca 250 m väster om kyrkan. Att man inte skulle anlägga den i anslutning till kyrkan berodde på befintlig bebyggelse och att marken skulle behöva fyllas upp. Fem år senare, 1951 upprättade Eric Lind istället ett förslag till utvidgning av den befintliga kyrkogården och det är det förslaget som senare blir utfört. Den gamla kyrkogården och nyanläggningen skulle skiljas åt genom den gamla kyrkogårdsmuren som skulle vara synlig ca 0,25 m över föreslagen marknivå. Marknivån skulle behöva höjas avsevärt och som stöd till utfyllnaden föreslogs en stödjemur av Borghamnskalksten. Befintliga parkträd i norr skulle bibehållas och nya lindar planteras. Av föreslagna åtgärder finns idag även kvar tujahäcken i söder och häckarna av avenbok.

Ett flygfoto från 1959 visar den nya delen och man kan redan här se rygghäckarna som till största delen har samma placering som idag. Fotografier från 1960-talet visar en trädkrans runt den gamla kyrkogården i väster, söder och öster.



Flygfoto från 1959. Öster om kyrkogården ligger prästgården som revs på 1990-talet. Foto i Östergötlands läns museums samlingar.

Efter ansökan 1993 anlades minneslund och två urnlundar. Dessutom utvidgades kyrkogården med ett gravkvarter i nordöst. Detta innebar att prästgården alldeles intill kyrkan revs. Här är nu öppna gräsytor.



Området för f d prästgården.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Västra Tollstad kyrkogård är indelad i Gamla och Nya kyrkogården. De saknar kvartersindelning.

Gamla kyrkogården har en något rektangulär form i nord/sydlig riktning. Kyrkan ligger relativt centralt på kyrkogården med långhuset i nord/sydlig riktning. Kyrkogården omfattar gravnummer 301?-790.

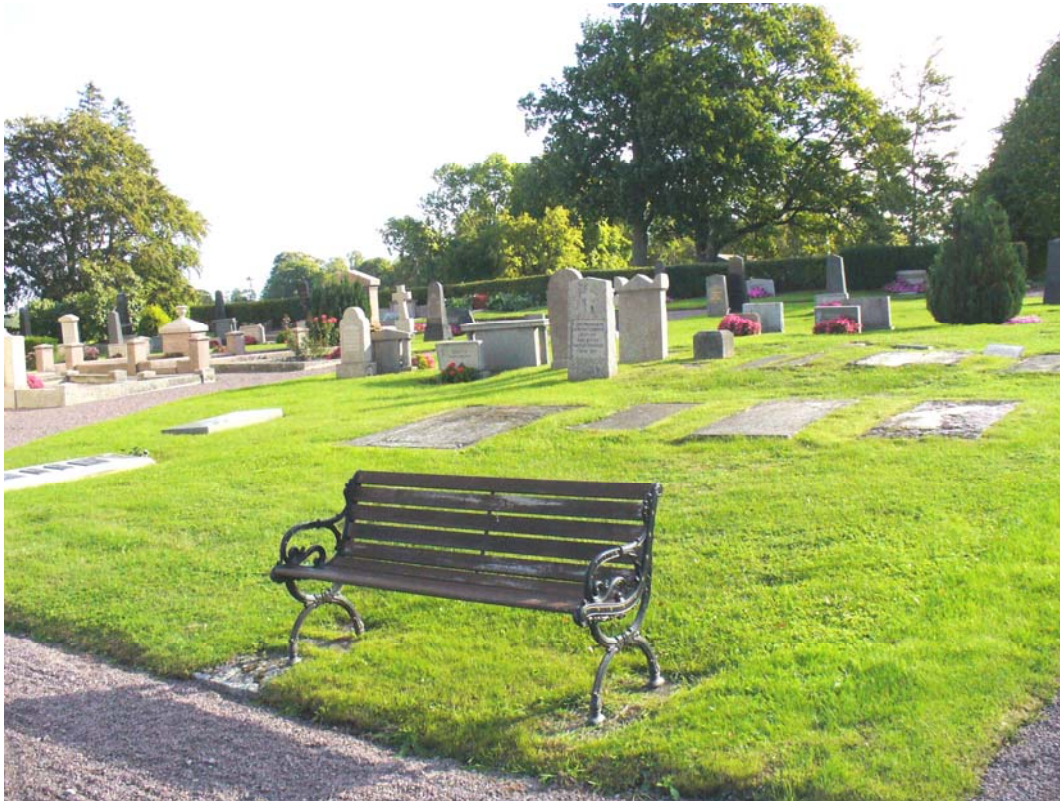
Nya kyrkogården har en långsträckt rektangulär planform i väst/östlig riktning. Kyrkogården ligger i anslutning till och norr om Gamla kyrkogården. Nya kyrkogården omfattar gravnummer 1-298?.

Allmän karaktär

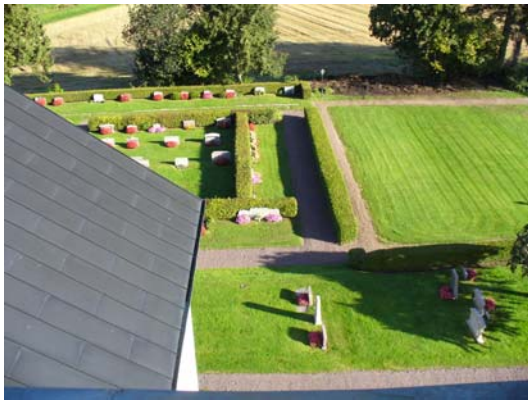
Den gamla kyrkogården har öppen karaktär, då det enbart finns enstaka rygghäckar. Framför allt öster om kyrkan finns mer påkostade gravar med stora gravvårdar. Söder om kyrkan ligger flera fragment av äldre gravhällar. Den nya kyrkogården har en strikt karaktär med enhetliga vårdar och klippta rygghäckar.



Gamla kyrkogården, västra delen från söder och sydöstra delen.



Gamla kyrkogården, sydöstra delen från sydväst med bl a gravhällar från 1600-talet.



Nya kyrkogårdens östra del.



Nya kyrkogårdens mittparti.

Omgårdning

Gamla kyrkogården

Väster: en upp till ca 1,5 m högt klippt hagtornshäck. En rad huggen gråsten anas i markytan.

Norr: omgärdning saknas och marken sluttar ner mot nya kyrkogården.

Öster: en ca 1,0-1,2 m hög klippt hagtornshäck. En låg rad huggen gråsten, något mer framträdande än på södra sidan. Nordöstra hörnet är en ca 0,7 m hög rundad stenvmur, kallmurad av ca 0,4-0,8 m stora gråstenar. En ca 0,8 m hög klippt tujahäck växer innanför muren.

Söder: en ca 1,0-1,2 m hög klippt hagtornshäck. En låg rad huggen gråsten söder om häcken.



Gamla kyrkogården, muren i öster.



Nya kyrkogården, muren i väster.

Nya kyrkogården

Väster: en vinklad ca 0,1-0,8 m hög kallmurad stödmur av kalkstensskivor. Tujahäck växer innanför.

Norr: en vinklad ca 0,8 m hög kallmurad stödmur av kalkstensskivor. Tujahäck växer innanför. Murens utsida är dold av låg vegetation.

Öster: en ca 0,7 m hög klippt tujahäck.

Sydväst: en ca 0,7 m hög klippt tujahäck mot parkeringsplatsen.

Ingångar

Gamla kyrkogården

Väster: pargrindar i järnsmede med svagt konkavt krön. Bl a elipsformad dekor.

Grindstolparna utgörs av kalkstenshällar ställda på högkant och med pålagt profilerat krön i kalksten.

Söder: pargrindar i järnsmede med svagt konkavt krön. Bl a elipsformad dekor.

Kvadratiska grindstolpar av sammanfogade kalkstenshällar. Profilerat krön med kors.

Baserna är huggna med räfflor. På de södra sidorna finns släta ovaler. I den västra står "ÅR" och i den östra "1796".



Gamla kyrkogårdens södra grind.



Nya kyrkogårdens södra grind



Gamla kyrkogårdens södra grind där den östra grindstolpen har inskriptionen 1796.

Nya kyrkogården

Söder: pargrind i järnsmide med svagt konkavt krön. Bl a ellipsformad dekor.

Grindstolpar av rektangulära stående kalkstenshällar. Löst profilerat krön. Dessutom kommer grusgångar in på kyrkogården från nordöst och sydöst.

Vegetation

Gamla kyrkogården

Trädkrans saknas runt den gamla kyrkogården. En rygghäck finns strax nordöst om kyrkan. Den är ca 1,0 m hög av klippt buxbom och övergår i en tujahäck. I nordöstra hörnet en kort ca 1,0 m hög klippt ligusterhäck i nord/sydlig riktning. I väster två klippta ca 0,2 m höga tujahäckar som rygghäckar. En alm formad till sorgeträd finns vid en grav i nordöstra hörnet.

Nya kyrkogården

Trädkransen består av lindar.

Väster: tre lindar.

Norr: fyra lindar och en alm. Det är osäkert om almen är planterad eller friväxande

Sydväst: fyra lindar utanför omgärningen

Ca 1,0 m höga klippta rygghäckar av bok. Häckarna ramar in de olika gravområdena.

Gångsystem

Gamla kyrkogården

Gångar av krossgrus går runt kyrkogården med en rad gravar invid omgärningshäcken i väster, söder och öster. Grusgångar leder runt kyrkan och från grindarna. Mellan gravraderna finns delvis övervuxna gångar av kalkstensplattor.

Nya kyrkogården

En gång med krossgrus går utmed södra delen med gångar mot norr. I norr finns en gång av kalkstensplattor. Delvis övervuxna gångar av kalkstensplattor går inne i gravområdena.



Familjegrav, 1930-tal.



Gravvård i svart granit, sent 1800-tal.

Gravvårdstyper

Gamla kyrkogården

Framför allt öster om kyrkan finns ett antal grusgravar omgärdade med stenram och en grav omgärdas med järnsmidesstaket. Staketet är troligen yngre än gravvården i svart polerad granit. Väster om gången till sydportalen ligger fem grusgravar samlade. Till de stenramsomgärdade gravarna hör i allmänhet gravvårdar i röd eller svart granit. Sydöst

om kyrkan ligger flera skadade gravhällar i kalksten, de flesta från 1600-talet. Området nord/öst-syd/öst om kyrkan har en ålderdomlig karaktär med tätt liggande gravar och relativt stora gravvårdar.



Sju marmorkors med enbart förnamn.



Familjegravvård på nya kyrkogården.



Gravhällen från 1775 ligger sydöst om kyrkan där flera gravhällar, de flesta i sämre skick en denna, har placerats.

Nya kyrkogården

Låga och breda gravvårdar i grå, svart eller röd granit.

Byggnader

Vid en grusad plan nordöst om kyrkan ligger ett garage/personalrum och en ytterligare ekonomibygnad. Den förstnämnda är en envåing länga med rödfärgade fasader av

locklistpanel. Sadeltaket är täckt med tvåkupiga röda betongpannor. Svarta portar och dörrar och ospröjsade fönster. Den andra ekonomibyggnaden har rödfärgade fasader av stående locklistpanel och sadeltaket är täckt med trekupigt tegel. Spröjsade tvåluftsfönster och två panelfönster med spröjsat överljus. Här ligger även det gulmålade församlingshemmet från 1964.



Ekonomibyggnad till kyrkogården. Byggnaden har tidigare hört till prästgården.

Övrigt

Öster om Gamla kyrkogården ligger ett relativt nyanlagt område. Det är en stor gräsyta omgiven av en ca 1,0-1,4 m hög klippt måbärshäck. I nordvästra hörnet finns minneslunden med grusad yta med parkbänk, rosenplantering och en liten damm. I väster finns två halvrundlar omgivna av ca 0,7 m höga idegranshäckar för urngravar. I övrigt har området karaktären av parkmark med bl a två höga lönnar och berg i dagen. Norr om minneslunden finns en gräsyta för framtida behov. Runt berg i dagen i södra delen är städsegröna buskar planterade. En gång av sand/fint krossgrus går runt området och delar av det i två ytor. En rönn och en kastanj finns i sydöst och tujor i nordöst.

Invid gamla kyrkogården i söder och sydöst finns sexkantiga brunnar, murade av kalkstensskivor, vaser och soptunnor. Lyktor av äldre modell med spröjsad kantig kupa av råglas. Parkbänkar från Byarum med träsisits.

Kulturhistorisk bedömning

Västra Tollstad kyrka och kyrkogård utgör en väl samlad miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Grindarna i järnsmide är troligen från tidigt 1800-tal eller sent 1700-tal. Den senare dateringen kan i så fall knytas till att året 1796 finns på

grindstolparna i söder. Liknande grindstolpar av kalksten finns till flera kyrkogårdar i västra Östergötland.

De grustäckta gravarna hör till en gravtradition som troligen växte fram under andra delen av 1800-talet och var mycket vanligt förekommande i länet. De omgärdades oftast av häckar eller stenramar, men även staket i gjutjärn eller järnsmide förekom, liksom pollare med kätting. I Västra Tollstad är det stenramsgravar som finns kvar, med undantag av ett staket i järnsmide. En del av stenramarna är mer genomarbetade. Stenramar verkar ha varit vanligast från 1920-talet och fram till och med 1960-talet. De mer påkostade familjegravarna ligger öster om kyrkan eller i en rad utmed den gamla kyrkogårdens ytterkant. Det senare förekommer på många kyrkogårdar. Kyrkogårdens västra del, förutom ytterkanten, har en enklare karaktär. Sydöst om kyrkan ligger äldre gravhällar bl a från 1600-talet, mer eller mindre skadade.

Enskilda gravvårdar har ett högt eller mycket högt kulturhistoriskt värde. Det gäller bl a de mer ålderdomliga gravvårdarna så som gravhällarna från 1600- och 1700-talen samt de stående kalkstensvårdarna från 1800-talet. På Västra Tollstad kyrkogård finns några speciella gravanläggningar, t ex en grav med sju små liggande marmorkors och en häll med fyra inskriptionstavlor av koppar. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. I Västra Tollstad har många titlar med jordbruket att göra, t ex hemmansägare, men de dominerar inte i lika hög grad som på många andra kyrkogårdar. I övrigt varierar titlarna från de ålderdomliga skatteman och rusthållare till mer moderna titlar som lantbruksingenjör och distriktschef.

På kyrkogården finns även en minnessten över offren vid fartyget Pehr Brahes undergång 1918.

Av fotografiet ovan från 1959 att döma har den nya kyrkogården behållit sin grundkaraktär med gångar och häcksystem, vilket har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Den representerar väl de nya kyrkogårdar/utvidgade delar som tillkom under decennierna vid 1900-talets mitt på länets kyrkogårdar. Även trädkransen är bevarad och minner trots sin relativt sena tillkomst om det parkideal som blev vanligt på landsortskyrkogårdarna framför allt under 1800-talet.

Det är även viktigt att bevara det som minner om den tidigare prästgården i form av parkkaraktären i öster och nordöst samt ekonomibygnaden som hört till prästgården.

Källor:

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1-3, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.
Hansson, Hans-Erik m fl. Vård av gravstenar. Riksantikvarieämbetet. 2002.
Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer utförd av Östergötlands länsmuseum 2003-
Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter –

www.lantmateriet.se. Lantmäterikartor från 1639, 1694 och 1819. Häradskarta från 1868-77

www.ostergotlandslansmuseum.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

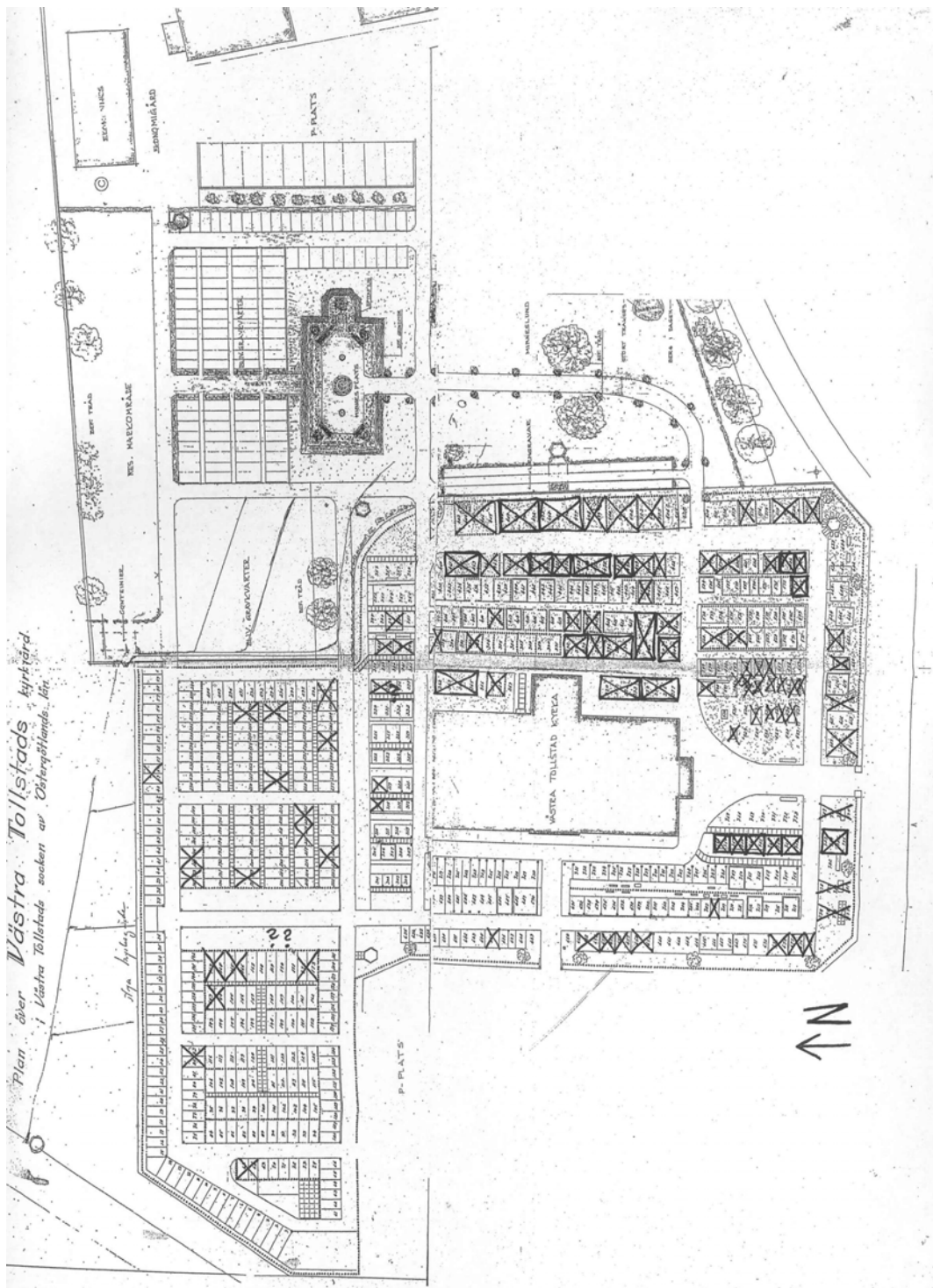
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.



Västra Tollstad kyrkogård. Exempel på gravårdar med kulturhistoriskt intresse X
Gravar med omgärdning är markerade med en fyrkant.